

Vooral goed om je heen kijken!

COLUMN Hans Leeflang

De IJslandse heksen: Urd, Verdandi en Skuld staan voor verleden, heden en toekomst. In 2015, het Jaar van de Ruimte kijken we terug, vooruit en goed om ons heen.

Voor mij begon het met 25 jaar terugkijken. Toen was ik in Nederland betrokken bij de grote rijksnota's over de ruimtelijke ontwikkeling, de Vierde Nota en de Vierde Nota Extra (VINEX). Motto was "Nederland in 2015, daar wordt nu aan gewerkt". Een mooie aanleiding om te kijken wat er van al die plannen is terechtgekomen. Ook om te zien wat we nu van het gerealiseerde vinden en wat het ons leert voor de toekomst.

Het Jaar van de Ruimte trekt vooral aan vanwege de uitnodiging om weer eens echt vooruit te kijken. De agenda 2040 lonkt in deze tijd van korte termijn oriëntatie en verkokering. Echte interesse in de geschiedenis is beperkt. Velen nemen genoeg met een 'enkele stappen gauw thuis'-variant. De VINEX wordt dan afgedaan met "de laatste stuiptrekking van top-down blauwdruk nationale woningbouwplanning". De geschiedenis is heel wat rijker dan dat. Gelukkig wordt door het Planbureau voor de Leefomgeving (PBL) een mooie verkenning gemaakt naar de ruimtelijke metamorfose van Nederland 1988-2015. In dit nummer van AGORA vindt u daar een voorproefje van in het artikel van Ries van der Wouden.

Goed terugkijken stelt ons in staat verder vooruit te kijken. Maar wat kunnen we van de geschiedenis leren voor de toekomst? Ik hoop dat daar bij het verschijnen van de PBL-verkenning in Nederland en Vlaanderen over gesproken zal worden. Ik trek voorlopig vier lessen voor de toekomst. Allereerst dat een gedeeld toekomstbeeld loont. Verhalen als 'Nederland distributieland' hebben de investeringen van de verschillende overheden en marktpartijen gericht. Ten tweede vormen publieke investeringen een basis voor marktpartijen en burgers voor hun investeringen in de ontwikkeling van een regio en van het land. Ten derde liggen er – bij alle goede bedoelingen – steeds onbedoelde effecten op de loer. En ten vierde blijkt dat – ook al hebben we collectief het einde van de maakbare samenleving afgekondigd – er nog heel wat maakbaar is door bestuurders, ontwerpers, ontwikkelaars, ambtenaren,

De Norns Afbeelding: Tiianen

die het verschil maken. Zij zorgen ervoor dat een ruimtelijke verandering tot meer ruimtelijke kwaliteit leidt, of niet.

Het belang van terugkijken werd ook bevestigd door professor Harry Dimitriou (Professor of Planning Studies at University College London (UCL) op de eerste 'Kennis voor Ruimte'-bijeenkomst op 6 februari 2014 in Pakhuis de Zwijger in Amsterdam). Hij doet onderzoek naar megaprojecten en toonde dat er veel meer aandacht voor een project is in de fase van verkenning en besluitvorming dan in de fase na de realisatie. Hij toonde ook dat projecten die bij de start vaak matig scoorden in kostenbaten termen, eenmaal gerealiseerd vaak veel gunstiger blijken uit te pakken, ondanks vertraging en kostenoverschrijding tijdens de uitvoering.

Het mooie van het werk van Dimitriou is dat zijn onderzoek zich op het heden richt en uitgaat van een steeds veranderende context. Dat is voor mij ook de sleutel naar de toekomst. Het is duidelijk dat de toekomst niet zondermeer kan worden afgeleid uit het verleden, daarvoor verandert de maatschappelijke context te veel en te snel. De overheid heeft inmiddels een geheel andere positie in de samenleving. En de opgaven zijn anders dan 25 jaar geleden. In wat voor een tijd we dan nu beland zijn is moeilijk te duiden; in ieder geval een tijd met grote onzekerheden en veel sociale, ecologische en economische spanning.

De toekomst kan niet zondermeer worden afgeleid uit het verleden

In IJsland staat Verdandi voor 'wordend'. Dat vind ik nu mooi: door goed te kijken (en te luisteren) kan je ontdekken wat er zich aan het ontwikkelen is. Goed om ons heen kijken lijkt mij dan ook het belangrijkste wat ons in het Jaar van de Ruimte te doen staat. Opdat we aan het eind van dat Jaar kunnen duiden: "Nederland – en Vlaanderen - in 2040: daar wordt nu aan gewerkt!"

Hans Leeflang is initiatiefnemer van het Jaar van de Ruimte. Van 2011 tot 2014 was hij directeur Kennis, Innovatie en Strategie bij het Ministerie van Infrastructuur en Milieu. Tevens is hij bestuursvoorzitter van de Eo Wijzersstichting.